

Таким образом, предложенные показатели являются элементами подсистемы управления ИР и ИС предприятия и характеризуют уровень обеспеченности пользователей элементами технологического обеспечения ИС, затраты на автоматизированную обработку информации, результативность информатизации. Преимуществом данного подхода является наличие информационной базы исходных данных для анализа на всех стадиях развития системы обработки информации на предприятии, отсутствие экспертных и вероятностных оценок, возможность использования для анализа динамики развития ИС.

Литература

1. Скрипкин Г.К. Экономическая эффективность информационных систем. – М.: ДМК Пресс, 2002. – 256с.
2. Кадушин А., Михайлова Н. Эффект «оКИСления»// <http://www.osp.ru/cio/2001/07/033.htm>.
3. Кадушин А., Михайлова Н. Без труб и барабанов... // <http://www.osp.ru/cio/2003/06/033.htm>.
4. Георгіаді Н.Г., Князь С.В., Пушак

Я.Я. Особенности оценки эффективности информационных систем предприятий //Экономика промышленности, 2004. - №1(23). – С. 79-88.

5. Мендзевровский И. АСУП: Предпроектная стратегия и тактика. Инвестиционный подход //Корпоративные системы.-- 2004. - №1. – С. 19-23.

6. Козаченко В.Е. Управление общей стоимостью владения КИС// Корпоративные системы.- 2002. - №2. – С. 13-20.

7. Строев А. Стратегическое управление компанией// Корпоративные системы.- 2002. - №1. - С 5-11.

8. Ивлев В., Попова Т . Balanced ScoreCard - альтернативные модели// <http://www.iteam.ru/articles.php?pid=1&tid=2&sid=27&id=478>.

9. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе: А.М.Дубров, Б.А.Лагоша, Е.Ю.Хрусталева, Т.П.Барановская. Под.ред. Б.А.Лагоши. -2-е изд., перераб.и доп. -М.: Финансы и статистика, 2001. -224с.

Статья поступила в редакцию 11.05.2005

**Ю.В. ГЕНЕРАЛОВА,
Н.О. КУЛЬБАКА,
ДонНТУ**

ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

В останній час економіка України почала поступово виходити з кризи. Складаються реальні передумови подальшого економічного зростання. В цій ситуації актуальною стає проблема активізації усіх можливих чинників, які б сприяли розвитку економіки.

Одним із головних чинників стійкого економічного зростання можна вважати конкурентоспроможність. При цьому остання спирається на інноваційну активність бізнесу, за якою забезпечується можливість переходу від переважно цінової до нецінової конкуренції, основою якої є

якість і новизна. Крім того, інноваційний підхід дозволяє вирішити проблему більш ефективного використання ресурсів. Враховуючи це, можна сказати, що активізація інвестиційної діяльності не може бути перспективною без одночасної активізації інноваційного процесу. Останній утілює єдність технологічних, організаційних і соціальних нововведень, формує нову модель розвитку та використання ресурсів.

Проблеми інноваційного розвитку на сучасному етапі розглядає багато вче-

© Ю.В. Генералова, Н.О. Кульбака, 2005

них-економістів, серед них Левковський Л. В. [1, с.100], Рубан В., Чубукова О., Некрасов В. [2, с.14], Галиця І. О. [3, с.102]. В цих працях детально аналізується сутність інновацій і їх значення для економіки, а також обґрунтовується важливість державного втручання в інноваційні процеси.

Але, на жаль, слід зазначити, що на протязі останніх років проблеми переходу до стійкого економічного розвитку та стимулювання інноваційних процесів розглядалися окремо одна від одної. Об'єднання їх у межах однієї праці спостерігається доволі рідко.

Мета цієї роботи полягає у тому, щоб довести значимість стимулювання інноваційного процесу в прискоренні темпів економічного зростання. Крім того, в межах статті аналізуються можливі варіанти державного регулювання інноваційної діяльності і їх вплив на інноваційну активність.

Інноваційний розвиток у широкому сенсі можна розглядати як ланцюг реалізованих нововведень. Один із лідерів розробки інноваційних програм ЄС, Джуліо Грата, сказав, що інновації – це перш за все стан розуму [4]. Можна сказати, що інновація – це кінцевий результат діяльності, спрямованої на комерціалізацію накопичених знань, технологій та устаткування. Результатом інноваційної діяльності стають нові або додаткові товари і послуги або товари і послуги з новою якістю.

Інновації розглядали представники різних напрямів економічної теорії. Так, наприклад, Й. Шумпетер виділяв п'ять напрямів інноваційних змін на мікрорівні [5, с.52]: продукцію; технологію; ринки збуту; сировина, матеріали, напівфабрикати; організаційні принципи й структури. В якості суб'єктів інновацій розглядається не індивід, а фірма.

Цікавою є і теорія Нельсона-Уінтера, в якій розглядаються так звані "рутини" – стереотипи поведінки фірми. Є три типи "рутин": стандартні управлінсько-технологічні операції; стандартні інвестиційні операції; пошук. Інноваційна дія-

льність належить до третьої "рутини". Пошук забезпечує зростання як самої фірми, так і галузі або економіки у цілому [5, с.54].

"Інноваційна економіка" як поняття з'явилося вперше в праці американського футуролога О. Тоффлера "Футурошок" [6]. За його теорією в нашій цивілізації мали місце три хвилі. Перша пов'язана із сільськогосподарською революцією, яка перетворила кочівників у селян. Друга розпочинається з початком промислової революції. З початком третьої, на думку Тоффлера, починається зворотній рух до індивідуалізованих замовлень, але на базі високої технології. Важливим джерелом розвитку суспільства стає розповсюдження малих інноваційних підприємств.

Цікавою є класифікація інновацій А. Н. Олейника [7, с.389], яка спирається на теорію суспільного вибору. При цьому інновації можуть мати характер суспільних, клубних та приватних благ. Інновації, які перелічені вище, можуть здійснювати індивідуальні підприємці, фірми, держава, домашні господарства, група, а також соціальні рухи. Якщо спробувати описати мотивацію кожного з них, то краще всього для цієї мети використовувати теорію угод. Згідно з нею, кожний із суб'єктів інновації діє згідно особливим правилам, заданим різними угодами. Тому розумно припустити різну мотивацію суб'єктів інновацій. Це важливо враховувати при розробці державної програми стимулювання інноваційної діяльності.

Якщо порівняти стимули до інновацій у різних суб'єктів, то можна відзначити, що відносно інновацій у вигляді приватного блага найбільші стимули мають індивідуальні підприємці, а найменші – соціальні рухи й держава. Найбільш сильні стимули до здійснення інновації, яка має характер клубного блага, отримують групи. Держава ж і соціальні рухи в найбільшій мірі зацікавлені у виробництві суспільних благ. А ось підприємець менш за все зацікавлений у здійсненні таких інновацій.

В Україні статистичні данні свідчать про те, що сучасний стан інновацій-

ної сфери є не найкращим. Це, без сумніву, обумовлене наслідками тривалої економічної кризи, яку перенесла держава на протязі 90-х років ХХ століття. Кількісні показники інноваційної діяльності в Україні на сучасному етапі несумісні з відповідними показниками розвинутих країн. Відставання нашої країни в цій сфері становить десь декілька десятків років.

В Україні питома вага підприємств, що впроваджують інновації, в 2003 році склала 12,7 % [8, с.85] від загальної кількості промислових підприємств. В той час як у розвинених країнах частка інноваційно активних підприємств становить десь 25 – 80 %. І хоча в останні роки намітилася тенденція до зростання інноваційної активності, все ж у цілому її рівень залишається недостатнім.

Зіснуючих інноваційно зорієнтованих підприємств більша частина знаходиться у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення (20,4 %), машинобудуванні (18,2 %), металургії (11 %) [9, с.16]. Основним напрямком діяльності для 64,4 % інноваційно активних підприємств було створення й упровадження технологічно нової чи значно удосконаленої продукції (здійснення продуктивних інновацій). У першому півріччі 2004 року дещо позвинулась діяльність підприємств по створенню та впровадженню нових чи значно удосконалених виробничих процесів (здійснення процесових інновацій) та частка цих інновацій усе ще залишається невеликою.

Залишається слабкою зорієнтованість інституційної, фінансової та банківсько-кредитної системи на підтримку інноваційного розвитку вітчизняної економіки, вкрай низький рівень фінансування інноваційної діяльності, недостатня розвиненість малих та середніх інноваційних підприємств, майже повна відсутність посередницьких організацій, які працюють на інновації, а також венчурного фінансового потенціалу [10, с.29]. Однією з проблем інноваційного розвитку залишається недостатній рівень державного впливу на розвиток в Україні інноваційної діяльності, невідповідність існуючої системи органів

державного управління моделі інноваційного розвитку економіки.

Якщо ж розглядати перешкоди для інноваційної діяльності з точки зору самих підприємств, то на перше місце вони ставлять відсутність фінансування (89 % опитаних), потім йдуть відсутність коштів у замовників (54 %), високі кредитні ставки банківських установ (44 %), значні витрати, які пов'язані з нововведеннями (39 %), недосконалість законодавчої бази в податковій сфері (37 %), труднощі із сировиною (32 %) [11]. Таким чином, найбільш актуальною є проблема створення діючого механізму фінансування інноваційної діяльності, забезпечення всіх етапів інноваційного процесу необхідними фінансовими ресурсами.

Крім проблеми фінансування існують і інші. За останні роки склалася складна ситуація, коли на макrorівні утворився своєрідний інституційний вакуум, обумовлений розривом зв'язків. Також, із-за непослідовних реформ, керівництво підприємств усе частіше розчаровується у доцільності спрямування підприємств у напрямку інноваційної діяльності.

Для успішної інноваційної діяльності підприємство може застосовувати такі заходи [12, с.129]:

- виведення надлишкового устаткування;
- перегляд кола партнерів (що спирається на готовність платити «живими» грошима);
- освоєння нових форм обліку і фінансового планування, що дозволяють реально керувати витратами;
- упровадження нових методів і форм керування персоналом, що забезпечують реалізацію даних нововведень (особливо нових форм обліку й планування);
- зміна мотиваційної структури вищого менеджменту корпорацій, спрямування його рішення на більш ефективне використання потенціалу підприємств, підвищення їх конкурентних позицій.

Щоб поліпшити ситуацію потрібно також застосовувати втручання держави. Це може сприяти створенню у приватному

секторі стимулів до інновацій, які не генерує у достатній мірі недосконале інституційне середовище. Мова йде про стимули щодо впровадження нових технологій, виходу на нові ринки й запуску власних технологічних інновацій. Звичайно, інноваційний розвиток економіки не може бути забезпечено тільки за рахунок бюджетного фінансування. Але успішна реалізація проектів може послужити добрим прикладом для інших суб'єктів інноваційного процесу.

Відзначимо, що до прямих методів державного регулювання інноваційної сфери відносять фінансування НДВКР і інноваційних проектів за рахунок бюджетних коштів, охорону прав суб'єктів інноваційної діяльності, формування відповідної інфраструктури, формування єдиного технологічного простору, підготовку й перепідготовку кадрів.

До непрямих методів державного регулювання належать податкові пільги, пільгове кредитування і субсидії, надання прав на прискорену амортизацію, підтримка малого й середнього бізнесу через стимулювання венчурних структур.

Застосовуючи прямі і непрямі методи і засоби державного регулювання, уряд може впливати на інноваційний процес, сповільнюючи або прискорюючи його темпи, підвищуючи або знижуючи ефективність.

При проведенні державної політики, спрямованої на стимулювання інновацій, слід обережно ставитися до старих інноваційних інститутів. Повне руйнування старих і малоефективних інститутів може мати негативні наслідки. Це пояснюється тим, що вони виконують певні функції і заміна їх у короткий термін новими інститутами може виявитися дуже складним завданням [13, с.32]. Враховуючи це, слід не стільки замінювати старі інноваційні інститути новими, скільки вбудовувати старі інститути в нову систему підтримки інноваційної активності.

Як відомо, найбільш активно впроваджують інновації малі та середні підприємства. Зі зростанням розмірів підприємств рівень їх інноваційності знижується. В ор-

ганізаціях-гігантах (більш ніж 10000 зайнятих), що впроваджують нову продукцію або удосконалюють колишню, частка інноваційної продукції у три з половиною рази менша, ніж у малих (до 49 зайнятих) організаціях [14, с.101]. Враховуючи це, можна дійти висновку, що держава повинна перш за все спрямовувати свої зусилля на стимулювання інноваційних процесів у середньому й малому бізнесі як найбільш сприйнятливому до інноваційних змін.

На сучасному етапі бюджет країни не має коштів для фінансування окремих підприємств. В таких умовах доречно застосовувати підтримку не індивідуальних підприємств, а їх груп або галузевих асоціацій. Такий підхід істотно знижує витрати уряду на реалізацію програм і одночасно сприяє формуванню інноваційних кластерів, в межах яких можливі спільне навчання і ефективний обмін досвідом між малими й середніми фірмами.

Говорячи про інноваційну політику держави, слід звернути увагу і на такий засіб підтримки інноваційної діяльності, як створення системи технологічних парків. Робота цих структур спрямована на комерціалізацію й широке впровадження у виробництво наукомістких розробок, вихід на світові ринки з високотехнологічною конкурентоспроможною продукцією.

Реально технологічні парки України почали свою діяльність у 2000 році. На сьогодні зареєстровано 8 технопарків. Обсяги інноваційної продукції, яка виробляється за їх допомогою, зростають із кожним роком. Технопарки можуть стати одним із базових компонентів при формуванні інноваційної економіки в нашій країні. Об'єднуючи науково-дослідницькі, технологічні і виробничі підприємства, впроваджуючи результати науково-практичних досліджень і розробок у промисловість, технопарки забезпечують технологічне оновлення економіки і сприяють більш швидкому зростанню обсягів виробництва.

В цілому ж державі необхідно здійснити цілу низку заходів у різних сферах. Так у науковій сфері необхідно збільшити фінансування фундаментальних дослі-

джені і пріоритетних науково-технічних напрямів, які реалізуються у вигляді державних програм. Крім того треба поліпшити інформаційне забезпечення та поглибити інтеграцію науки й освіти з метою підвищення якості підготовки спеціалістів для нових високотехнологічних напрямів.

У сфері комерціалізації результатів досліджень і розробок потрібно розвивати систему венчурного інвестування в науково-технічній сфері, а також розробити ефективну систему страхування інноваційних ризиків. В доповнення до цього потрібні певні заходи стосовно вдосконалення захисту та використання інтелектуальної власності. Ці заходи стосуються переважно законодавчої сфери, тому в межах цієї роботи вони докладно не розглядаються.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що під стійким інноваційним розвитком мається на увазі така зміна стану держави (регіону і т. і.), при якій висока якість життя забезпечується на основі виробництва знань без збільшення обсягів ресурсів, які використовуються.

В сучасних умовах в нашій країні процеси пристосування до ринкових умов можуть відбуватися переважно інноваційним шляхом, тому що капітал, що було накопичено за останні роки, не може знайти позитивної економічної мотивації у старій технологічній структурі.

Нажалі перехід до інноваційного розвитку має певні складнощі. Серед них відсутність системної державної підтримки інноваційних процесів; недостатнє інституційне забезпечення інноваційної сфери діяльності; слабка мотивація суб'єктів підприємництва до інноваційної діяльності.

В цих умовах потрібна державна підтримка інноваційного процесу. Вона повинна проводитися в усіх напрямках: це й створення відповідного інституційного середовища, й надання податкових пільг, а також безпосередня участь держави у інноваційних проектах і т. і. Крім того, для залучення додаткових коштів велике значення має створення сприятливого інвестиційного клімату.

Але не тільки держава повинна докласти зусилля для стимулювання інно-

ваційної діяльності. Не менш важливим є підвищення мотивації робітників окремих підприємств щодо впровадження інновацій. При цьому слід враховувати не тільки матеріальне, але й нематеріальне заохочення. Крім того, доцільно звернути увагу на те, що готовність прийняти участь в інноваційному процесі багато в чому залежить від рівня знань і професійної підготовки працівників, їх типу мислення.

Поєднання зусиль усіх суб'єктів інноваційної діяльності дозволить підвищити конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному рівні, а також досягти стійкого економічного зростання.

Література

1. Левський Л. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність в Україні. // Економіка промисловості. - № 3, - 2003, - с. 100.
2. Рубан В., Чубукова О., Некрасов В. Інноваційна модель стратегічного розвитку України: методологія і досвід. // Економіка України. - №6, -2003, - с. 14.
3. Галиця І. О. Основні сутнісні ознаки поняття "інновація". // Економіка промисловості. - №1, -2003, - с.102.
4. Белявский В. Инновации: мы пойдем другим путем. // Компьютерра. №39 от 19 октября 2004 года.
5. Нестеренко А. Современное состояние и основные проблемы институционально-эволюционной теории. // Вопросы экономики. - №3, -1997, - с. 42.
6. Тоффлер О. Футурошок. - СПб, 1997, 464 с.
7. Олейник А. Н. Институциональная экономика. - М, 2002, 416 с.
8. Послання президента. // Економіст. - №7, -2004, - с.84.
9. Соціально-економічне становище України за січень-липень 2004 року. // Економіст. - №8, -2004, - с.15-22.
10. Звернення Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003р. // Економіст. - №3, -2004, - с.21-56.

11. Ващук Я. Тенденции инновационной деятельности региона. // <http://patent.km.ua/rus/articles/group3/i9>

12. Гурков И., Авраимова Е., Тубалов В. Факторы создания добавленной стоимости российскими предприятиями. // Вопросы экономики. -№6, -2002, -с.120-132.

13. Государственный университет – Высшая школа экономики, Межведомственный аналитический центр “Об использовании в России опыта новых

институциональных стран в формировании «институтов развития» и стимулировании инновационного экономического роста” // Вопросы экономики. -№10, -2004, -с.32.

14. Бекетов Н. Перспективы развития национальной инновационной системы России. // Вопросы экономики. - №7, -2004, -с.96.

Статья поступила в редакцию 21.01.2005

Ф.І. ЄВДОКИМОВ, професор,
В.П. ЛИСЯКОВ, професор,
ДонНТУ

МЕХАНІЗМ ОЦІНКИ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Реформування системи економічних відносин, що відбулося в нашій країні, вимагає корінної зміни змісту і форм управління промисловими підприємствами на основі критеріїв і економічних механізмів, властивих ринковій економіці. У цих економічних умовах успішне функціонування підприємств неможливо без чіткої організації виробництва і Управління на основі факторів і адекватних їм показників ефективності виробництва. Використання таких показників повинне сприяти підприємству в даний час і в майбутньому забезпечити процвітання й економічну безпеку шляхом випуску конкурентоздатної продукції, здійснення цілеспрямованої діяльності по відновленню матеріально-технічної і технологічної бази, по залученню і підготовці виробничого персоналу необхідної кваліфікації, у кінцевому рахунку, оптимізувати як виробничу, так і інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання, насамперед, промислових підприємств.

Виробнича діяльність підприємства здійснюється в умовах взаємодії різноманітних внутрішніх факторів і обставин виробничо-господарської діяльності й умов зовнішнього середовища. Результати цієї

взаємодії звичайно не можуть бути точно визначені чи передвіщені, тому процесу управління підприємством властиві елементи невизначеності. Система управління підприємством постійно вирішує проблеми відновлення виробничих ресурсів, при чому поточні управлінські рішення повинні бути погоджені зі стратегічними цілями його розвитку. Звідси перед підприємствами постійно виникає задача самооцінки поточного і прогнозування майбутнього стану з погляду можливості виконання властивих їм виробничих функцій, вживання заходів захисту цих функцій, тобто забезпечення безпечного стану виробництва, збереження і відтворення економічних ресурсів – основних фондів, освоєних технологій, професійно підготовленого персоналу – без чого підприємство не має перспективи існування. У зв'язку з цим велике значення в сучасних умовах інноваційної діяльності підприємств здобуває оцінка потенційних можливостей їхньої виробничої бази, її здатність до засвоєння і впровадження у виробництво найновіших видів продукції і тих технологій, за допомогою яких вони можуть бути вироблені.

Вказані принципові питання діяль-